

A főszerkesztő tengerentúli naplójából I.

Az élet egy mérföld magasságban

CHRISTIÁN László¹

A gyerekeimet nemrég tettem ki az általános iskolánál, a parkolónál több tanár is fogadja őket, így gyorsan, flottul megy az érkeztetés. Immár úton vagyok az MSU Denverre a reggeli csúcsforgalomban a denveri 25-ös autópályán, amelyen 5, helyenként 6 sávon hőmpölyögnek a járművek. Tőlem jobbra Denver belvárosa néhány tucat felhőkarcolóval, tőlem balra a csodálatos látványt nyújtó Sziklás-hegység 3000–4000 méteres csúcsai, helyenként már fehérbe öltözve. Ma Andrew Traver gyakorlati professzor és rektori tanácsadó, korábbi NCIS-igazgató Szövetségi rendészet (Federal Law Enforcement) óráján hospitálok, valamint találkozom lesz Jeff Loatsszal, az MSU Denver Tanulást, Oktatást Támogató Központ (Center for Teaching, Learning and Design) igazgatójával, és munkaebédem is lesz Füstös János professzor úrral, nagyon izgalmasnak ígérkezik a napom.

Fentebb rövid ízelítő a denveri hétköznapokból, míg az alábbiakban egy izgalmas vállalkozás egyes pillanatai villannak fel az olvasó előtt, hiszen nagy vállalás volt egy évre Coloradóba költözni a családdal, ugyanakkor valamennyien sokat és intenzíven tanulunk, megismerünk egy teljesen más kultúrát és rengeteg – emberi és szakmai – tapasztalattal, élménnyel gazdagodunk.

2024 júliusában kezdtem meg egyéves kiküldetésemet, ekkor a feleségemmel és három gyermekünkkel Denverbe költöztünk, hogy Fulbright kutatói ösztöndíjasként az MSU Denveren töltsék egy teljes tanévet. Azóta rendszeresen kapok érdeklődő üzeneteket családtagoktól, barátoktól, kollégáktól, munkatársaktól. Ezért úgy döntöttem, hogy az elkövetkező lapszámokban megosztom a *Magyar Rendészet* olvasóközönségével itteni tapasztalataimat, átfogó jelleggel bepillantást engedve a hétköznapokba, külön figyelmet szentelve a rendészet területének.

A Fulbright-ösztöndíj elnyerésével az a régi álmom vált valóra, hogy egy amerikai egyetemen kutathatok, oktathatok, egyúttal a családommal kivételes közös élményekben lehet részünk. Ahhoz, hogy mindez valóra váljon, a rendkívül szerteágazó előkészületeken túl számos körülménynek kellett együtt állnia. Minden érintett vezetőm támogatta a kiküldetés megvalósítását, ezért külön köszönettel tartozom az NKE, a BM és az ORFK vezetésének. Ezen túlmenően hálás vagyok Füstös Jánosnak, az MSU professzorának, az NKE tiszteletbeli doktorának, mert sokat segített kiküldetésem előkészítésében és abban, hogy a tavalyi évben a két intézmény között

¹ R. dandártábornok; tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék; Fulbright Visiting Scholar, Metropolitan State University of Denver (2024/2025); e-mail: christian.laszlo@uni-nke.hu

írásbeli együttműködési megállapodás született. A történet azzal vált teljessé, hogy az elmúlt egy évben az egyeztetések során körvonalazódott, és meg is valósult egy professzorcsere: az én kiutazásommal párhuzamosan a MSU Denver Criminal Justice and Criminology Departmentről prof. Hyon Namgung személyében kiváló vendég-professzor érkezett egy teljes tanévre (2024/2025) a Ludovikára, az NKE RTK Kriminológia Tanszékre. A professzorcsere révén az intenzív együttműködésnek már most látszanak az első eredményei, és számos jövőbeli szakmai program is körvonalazódik.

A Fulbright által támogatott kutatásom fókuszában a rendészet szerveit érő aktuális kihívások állnak, egyebek mellett a migráció, a kisebbségek rendészeti kezelése, a rendészet szervei közötti együttműködés, a komplementer rendészeti megközelítés létjogosultsága – összehasonlító jelleggel, magyar–amerikai kontextusban.

A Fulbright-ösztöndíj² kiváló lehetőség arra, hogy bárki megélje külföldi oktatói-kutatói ambícióit, egyúttal új megoldásokat, megközelítésmódokat ismerjen meg, gyarapítsa szaktudását és nyelvi képességeit, szakmai kapcsolatokat építsen, globálisan elismert, nívós szakmai közösséghez (Fulbright) tartozzon, és hasznos szerteágazó emberi és szakmai tapasztalatokat vigyen magával vissza saját országába.

Ehhez persze kemény munkával előkészített, jól megalapozott Fulbright-pályázatra van szükség, amely valódi, élő együttműködésen alapul az Egyesült Államok valamely egyetemével, annak szakmai közösségeivel. Mindenkinek jó szívvel ajánlom ezt a nemes erőpróbát, hiszen a pályázatok értékelése kizárólag a benyújtott pályamunkák és a személyes interjúkn mutatott teljesítmény alapján, érdemalapú (meritokratikus) megközelítéssel történik. Különösen megtisztelő, hogy a magyar rendőrség és az NKE állományából elsőként sikerült elnyernem ezt a jelentős ösztöndíjat, ezért is igyekszem felelősségteljesen megélni ezt az egy évet úgy, hogy abból minél többet tudjak hazavinni és megosztani az egyetem és a rendészeti szakma közösségével is. Korinek László akadémikus úr és Finszter Géza professzor úr személyes jótanácsát megfogadva naplót vezetek annak érdekében, hogy minél több élményt és tapasztalatot tudjak magammal vinni és átadni. A mostani és az elkövetkező beszámolók ennek átdolgozott, kivonatolt részletei, és azt a célt szolgálják, hogy a téma iránt érdeklődő szakmai közösséggel már időközben is megoszthassam gondolataimat.

Colorado és Denver bemutatása, a hétköznapok

Colorado az USA 38. államaként lépett be az unióba 1876. augusztus 1-jén. Az egyik legismertebb hegyvidéki állam, területének körülbelül a fele a Sziklás-hegység része, legmagasabb hegycsúcsai 4000 méter feletti (legmagasabb pontja 4401 m). Az USA 96, 14 000 lábnál magasabb (4267 m) csúcsa közül 53 Coloradóban van. Így hát nem meglepő, hogy a legmagasabb hegycsúcsok jelen írás készítésekor, szeptember végén

² Fulbright Hungary [é. n.].

már fehérbe öltöztek. Északról Wyoming és Nebraska, keletről Nebraska és Kansas, dél felől Oklahoma és Új-Mexikó, nyugatról pedig Utah állammal határos. Területe háromszor akkora (269 837 km²), mint Magyarország, lakossága közel 6 millió fő (2023-as adatok alapján 5 877 610 fő). Érdekesség, hogy 1860-ban még nem egészen 35 000 fő, 1910-ben pedig 800 000 fő lakta, a 19. század második felében rengetegen érkeztek az arany- és ezüstlelőhelyek reményében a vidékre. Csodás természeti adottságai vannak, több nemzeti parkkal is büszkélkedik, amelyek közül kiemelkedik a Rocky Mountain Nemzeti Park – ezekről talán majd egy következő beszámolóban lesz alkalom mesélni.

Colorado sokszínűsége, az őslakosság, a spanyol és a francia hatás a települések, hegyek, tavak, üzletek nevében is tetten érhető. Az állam, amellet, hogy állattenyésztésre és növénytermesztésre alkalmas területekkel rendelkezik, jelentős ipari, kereskedelmi és közlekedési központ, *high-tech* ipara kiemelkedő ütemben fejlődik, turizmusa élénk – köszönhetően a kiváló természeti adottságoknak, a nemzeti parkoknak és a világhírű síterepeknek.

Colorado fővárosa Denver, amelyet gyakran „mile high city”-ként emlegetnek, ugyanis éppen egy mérfölddel a tengerszint felett (1600 m) található. Emiatt az ide látogatóknak időre van szükségük, hogy ehhez a magassághoz alkalmazkodjanak, akklimatizálódjanak. Ez a sportban a vendégcsapatoknak hátrány, a hazai gárdának azonban hatalmas előny. A városban kiemelkedő sportélet zajlik, csapatai meghatározó szerepet játszanak az USA négy kiemelt sportligájában: az amerikai fociban, a baseballban, a kosárlabdában és a jégkorongban. Példának okáért 2023-ban a Denver Nuggets megnyerte az NBA-t, azaz a világ legnívósabb kosárlabda-bajnokságát, de a Colorado Avalanche is győzedelmeskedett korábban a profi jégkorongligában (NHL), míg a Bronchos kétszer nyert Super Bowl-t (NFL). A Colorado Rockies szintén népszerű a baseballkedvelők körében, bár eredményei szerényebbek. Az USA olimpiai edzőtábora Colorado második legnagyobb városában, Colorado Springsben található, 2000 méterrel tengerszint felett, és innen indulnak a csapatok a világversenyekre, olimpiákra. Szintén ebben a városban található a légierő-akadémia (US Air Force Academy) is.

Denver nagy területen elterülő, pezsgő, élénk nagyváros, amelyet agglomerációs településekből álló gyűrű vesz körül. Repülőtere az egyik legnagyobb és legforgalmasabb az USA-ban. A városban több nagy egyetem is működik, úgymint a University of Denver (1864), a Regis University (1877), az Iliff School of Theology (1892), a Metropolitan State University of Denver (1965) és a University of Colorado Denver (1973). Colorado legnagyobb egyetemi campusán, a belvároshoz közeli Auraria Campuson³ több felsőoktatási intézmény osztozik, közülük az egyik az MSU Denver, a diákok száma 40 000, a dolgozóké 6000 fő. Nem véletlen, hogy önálló campusrendőrség – Auraria Campus Department – működik, egy későbbi beszámolóban azt is bemutatom.

³ Auraria Campus [é. n.].

A családommal Aurorában lakunk, 20 mérföldre (32 km) délkeletre a belvárostól és az egyetemtől, kellemes, nyugodt kertvárosban, ahol hasonló könnyűszerkezetes házak és széles utcák vannak. Számunkra szokatlanul sok kis termetű vadnyúl és mókus lakik az előkertekben, a játszótereken prérifarkasra (*coyote*) figyelmeztető felhívás olvasható. Aurora határában található a Cherry Creek State Park, amely egy hatalmas víztározót vesz körül, itt is rengeteg vadat látni. Aurorának persze vannak öreg, elmaradott, elhagyott, kevésbé „barátságos” részei is, ahol a közbiztonság nem feltétlenül egyenszilárd, de erről majd később.

Colorado a legjobb USA-tagállamok (*Best State Ranking*) 2024-es rangsorában, amely számos releváns szempont alapján rangsorolja az államokat, a 16. helyen szerepel. Míg a gazdaság (4.), az oktatás (5.), az infrastruktúra (12.), az egészségügy (12.) előkelő helyezéseket ért el, addig a közbiztonsággal, a bűnözéssel összefüggő adatok jelentősen rontják az összképet, ebben ugyanis csak a 47. helyen szerepel.⁴ Utóbbi okból kifolyólag ugyan az egyik legélhetőbb államnak tartják, mégis kikerült a legjobb tízből. Az ingatlanárak az USA viszonylatában magasnak mondhatók, például a mi városrészünkben egy átlagos 100–120 m²-es könnyűszerkezetes ház kis kerttel és garázzsal nagyságrendileg 500 000 dollárba kerül.

A hétköznapokról. Az élet, az élelmiszerek, a szolgáltatások, a lakhatás drágább, mint Magyarországon, így egy öttagú család havi költségei jóval magasabbak. Az itteniek elmondása szerint egy négytagú család havi teljes kiadása lakáshitellel és biztosításokkal, gépjárműve(kkel) nagyságrendileg 7000–8000 dollár. A nagybevásárlás a híres Costcóban gyakran 300–400 dollárba is kerülhet, de a helyiek szerint jó eredmény, ha 500 dollárnál kevesebbet hagy ott valaki. Ugyanakkor még mindig a Costcóban lehet a legjobb áron bevásárolni, de mindent csak nagy kiszereelésben: tejből két gallont (közel 8 liter), tojásból 30-at, sonkából 4 csomagot, sört pedig 24-es kiszereelésben lehet venni. Kétségtelen, ami körülveszi az embert USA-szerte, az a tökéletesre járatott fogyasztói társadalom. Hogy a Costcóban miért olyan könnyű elkölteni majd 200 000–300 000 forintnak megfelelő összeget is, arról számos konkrét marketingmegoldást tanítanak az egyetemeken. Hatalmas a kínálat és rengeteg az üzlet, szinte minden kereszteződésben többtucatnyi gyorsétterem és kávézó működik. A multinacionális cégek és bankok ügyesen vásárlásra készítetik, szinte kényszerítik a vevőket. Nagyon jól kitalált webáruházak működnek, hitelkártyák használatára ösztönöznek (sokaknak tucatnyi bank- és hitelkártyája van), nagy jelentősége van az egyéni adóbesorolásnak; tagsági kártyák kínálnak akciókat, lehetetlen mennyiségű reklám, hirdetés és hírlevél zúdul az emberre. De a rendszer jól működik, az emberek szeretnek vásárolni, szinte nincs olyan nap, hogy ne látnék az utcánkban amazonos elektromos kisbuszt.

Az időjárás nagyon kedvező. Az Egyesült Államokban itt süt a legtöbbet a nap és a levegő száraz, így a nyári meleg is sokkal könnyebben elviselhető, a tél nem annyira hideg. Jelen kézirat zárásakor, szeptember végén napközben még majd minden

⁴ Best States 2024.

nap 28–29 Celsius-fokig felkúszik a hőmérő higanyszála. Persze itt mindent más mértékegységben mérnek, mint nálunk, ezt meg kell tanulni az ideérkezőknek, ráadásul az átszámítás néha meglehetősen bonyolult, például a hőmérséklet esetében. A hegyekben hatalmas mennyiségű hó esik, ami több méter vastag alapot biztosít (akár 5–10 m), ezért a síszezon a közeli világhírű síterepeken novembertől júniusig is eltart.

A közlekedésről annyit érdemes tudni, hogy a tömegközlekedés csak töredékesen működik, ezért majdnem mindenki autóval közlekedik már középiskolától kezdve, így nem ritka, hogy családonként 3-4 autó is van. Emiatt reggel és délután, valamint kiemelt sportesemények napján nagyon sok a fennakadás, dugó, pedig az autópályák többsége 4–6 sávós. Meglepő, de gyakran az autópályán is nagyon erős marihuánaszag csapja meg az ember orrát. Colorado volt az első tagállam, ahol legalizálták a marihuánahasználatot rekreációs célokra is, ami miatt számos biztosítótársaság hagyta el az államot a jelentősen megugró baleseti statisztika okán. Ugyanakkor az is igaz, hogy a legalizálás óta az általános fogyasztás mértéke csökkent. A baleseti statisztikákat mindazonáltal bizonyosan az is negatívan érinti, hogy a fiatalok már korán megszerezhetik a jogosítványt, ráadásul nincs kötelező forgalmi, gyakorlati vezetés, hanem „egyéni gyakorlást” követően csak vizsga van egy vizsgabiztossal. Így pedig nem tanul meg mindenki úgy vezetni, mint azokban az országokban, ahol a vizsgára felkészítést jóval komolyabban veszik. Csak érdekességként jegyzem meg, hogy sem műszaki, sem egészségügyi részvizsga nincs, mindössze KRESZ és vezetés. A biztosítások tehát több okból kifolyólag is jóval drágábbak, mint otthon. Baleseti szempontból a legveszélyeztetettebb csoport a 16–19 éves fiúk.

A városban többször lát az ember szívszorító dolgokat. Augusztusban 105 Fahrenheit-fokot mutatott a hőmérő (37 Celsius-fok), álltunk a piros lámpánál, és egy teljes család ücsörgött az árnyékban, pontosabban az anya és 4 gyermek, élelemre gyűjtöttek, ránézésre mexikói vagy dél-amerikai család lehetett. Máshol egy apa árult hideg vizet a lámpánál, a rekkenő hőségben, mellette ült 4-5 éves forma gyermeke, és türelmesen várta, hogy jobbra forduljon a sorsuk. Egy másik alkalommal hazafele menet megakadt a szemem a Parker Road elején a tűző napon egy barna gyakorlóba, barna pólóba öltözött emberen, mintha katona lett volna. Egy szakállas, elhanyagolt, 38–40 év körüli férfi volt meggyötört arccal, kezében a tábla: „Veterán katona bajban!” („Veteran in need!”) Miközben nehéz emberi sorsok villannak fel előttünk a mindennapokban, gyakran van olyan érzése az embernek, hogy a társadalomban általában nagy pazarlás folyik. Konkrétan arra gondolok, hogy hatalmas mennyiségű fölösleges szemét keletkezik, mert mindent többszörösen és külön is becsomagolnak. Az étel- és italadagok és -kiszerezések jóval nagyobbak, mint otthon, rengeteg maradék van, ami megy a kukába. A gyermekeim arra panaszkodnak, hogy az iskolai étkezéseknél azt is el kell venni, amit nem kérnek, ezen ételleket aztán kidobják. A légkondicionálók még szeptemberben is nagy intenzitással működnek folyamatosan 19–20 fokon, nagy mennyiségű vizet locsolnak el, akkor is, ha esik az eső, és szinte minden italba extra sok jeget tesznek, nyáron még a kávéba is.

Iskolarendszer. Az iskolaválasztás körzetek szerint történik, helyesebben mindenki a lakóhelye szerinti iskolába jár, az iskola köteles fogadni a körzetben lakó gyermekeket. Ezért a mai napig az ingatlanok árát jelentős mértékben befolyásolja a körzeti iskola színvonala, hírneve. Az első meglepetés az volt, hogy az általános iskola mindössze 1–5. osztályig van, de ezt megelőzően már az 5. évfolyamot betöltött gyerekek is iskolába járnak, úgynevezett *kindergartenbe*, azaz előkészítő osztályba. Két kisebb gyermekünk a Cherry Creek School District Independence Elementary Schoolba jár,⁵ amely jó nevű iskolának számít. Az iskolában nincsenek tankönyvek, így a táska is sokkal könnyebb. Azonban minden gyerek kap személyi számítógépet, elsődlegesen nem tényanyagot tanulnak, hanem közösen dolgoznak fel a tanár vezetésével fontos és hasznos témákat. Mindent játékosan tanulnak, folyamatosan pozitív visszacsatolást kapnak és bátorítják őket, negatív élményük szinte nincs. Az egyes tantárgyakból igyekeznek a lehető leggyakorlatiasabb témákat feldolgozni, a pénzügyi tudatossági érzékenyítéstől az innovációk és találmányok jelentőségén át a mosogatógép bepakolásáig. A gyerekek hetente más könyveket hoznak haza a könyvtárból, amelyeket otthon esténként olvasniuk kell. Házi feladat nagyon ritkán van, a dolgozatírás nem jellemző, azonban nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a diákok rendszeresen prezentáljanak, beszéljenek az osztály előtt, gyakran mikrofon használatával, *Meséld el a történeted!* („Share your story”) címmel.

Nagyobbik lányunk már a 6–8. osztályos diákok számára kialakított *middle schoolba*, úgynevezett kis középiskolába jár, amely esetünkben nem is olyan kicsi, hiszen 1200 (!) tanuló van a 3 évfolyamban. A kis középiskolában nincsenek osztályok, nincs osztályfőnök, hanem bizonyos számú gyermekre jut úgynevezett „*student counselor*”, akihez fordulhatnak. Minden óra más teremben van és másokkal, a szünetek négypercesek, mintha egyetemen lennének a diákok.⁶ A gyerekek sokszínűek és változó családi szocializációt követően érkeznek az iskolába, emiatt saját tapasztalatunk alapján az otthoninál több konfliktus, kellemetlenség van, amelyet a tanárok ott az osztályteremben nem mindig tudnak/akarnak kezelni. Az órák nagyon gyakorlatiasak, szinte minden projektmunka és csoportokban kell megoldani. Sok kísérletet végeznek a gyerekek bevonásával, akik rengeteg pozitív megerősítést kapnak, és amennyiben nem megy a feladat, alternatívát. Vannak kötelező – társadalomtudományok, természettudományok, matematika, nyelvfejlésztés – és választható tárgyak – gitár, táplálkozástudomány, dráma, STEM (tudomány, technológia, tervezés, matematika) –, de a lányom félév közben önkéntes munkára váltott a választható tárgyak keretében, amelyet nagyon élvez. Gyakorlatilag ebben az órában végig kell mennie az egyes irodákon, és meg kell kérdeznie, miben tud segíteni, mindig akad munkája, papírmunka, levelek és eszközök kézbesítése iskolán belül stb. Az önkéntességnek egyébként nagyon nagy hagyományai és társadalmi elfogadottsága van az USA-ban, rengetegen vállalnak így munkát a legkülönbözőbb te-

⁵ Independence Elementary School [é. n.].

⁶ Laredo Middle School [é. n.].

rületeken és eseményeken, az általános iskolától a kiemelt sporteseményekig. Erről talán majd egy következő alkalommal részletesebben, hiszen én magam is vállaltam önkéntes munkát.

Közbiztonság, rendőrség, rendészet

2017-ben újév napján Mike Johnston, Colorado állam demokrata szenátora Denver Northeast Park Hill negyedében végignézte, ahogy ellopják az autóját egy áruház parkolójából. „Segítség!” – írta azonnal kétségbeesetten a Twitteren. Hat évvel később őt választották meg Denver polgármesterének, és a kampányban többek között azt ígérte, hogy úrrá lesznek az autólopási hullámon, és megfékezik azt. A bűnügyi statisztikák tanulsága szerint ugyanis 2022-ben Denver az ország bűnügyileg legferőzöttebb városai közé tartozott és Coloradóban volt a legmagasabb az egy főre jutó járműlopások aránya, évente több mint 40 000 lopás történt. Miután megválasztották, Johnston új lopásmegelőzési stratégiát vezetett be, amelynek része egyebek mellett a város egészére kiterjedő rendszámfelismerő hálózat és a megerősített rendőri jelenlét.

Az erőszakos bűncselekmények aránya azonban egészen a közelmúltig elmaradt az USA átlagától, de érdemes hosszabb időtávon vizsgálni a statisztikai adatokat. 1985-ben 100 000 főre vetítve az USA-ban 558, Coloradóban 471 erőszakos bűncselekmény történt, 1990-ben 758, míg helyben 526, majd 2000-ben 506–334 volt az arány. A trend 2020-ban fordult meg először, és azóta is erősödik, amikor is a coloradói átlag az USA átlaga fölé nőtt, ebben az évben itt, Coloradóban 423 erőszakos bűncselekmény jutott 100 000 lakosra, míg az országos átlag 398,5 volt. 2022-ben már helyben 492,5 erőszakos bűncselekményt követtek el, míg országosan csak 380,7-et. A tulajdon elleni bűncselekményeknél hasonló a tendencia (az évszám után előbb az USA-beli, majd a coloradói arányszámok) – 1985: 6448–4666; 1990: 5527–5073. Az első trendforduló, amikor a coloradói számok meghaladták az USA-átlagot, 1998 volt: 4052–4109. 2022-ben ez az arány 1954–3147 volt Coloradó „javára”, az autólopások aránya pedig a háromszorosa az országos átlagnak.⁷

Colorado bűnözési mutatói az elmúlt tíz évben az egyik legjelentősebb növekedést mutatják az Egyesült Államokban. Az FBI adatai szerint 2022-ben az 50 tagállamból Coloradó a negyedik helyen állt a tulajdon elleni és az erőszakos bűncselekmények együttes aránya tekintetében. Ez drámai negatív elmozdulás a 2012-es 31. pozícióhoz képest. Némi javulás kimutatható, ugyanis 2021 óta a személy elleni bűncselekmények száma 6,3%-kal, a vagyon elleni bűncselekmények száma 17,6%-kal, a társadalom elleni bűncselekmények száma pedig 8,2%-kal csökkent.⁸ Az erőszakos bűncselekmények és a vagyon elleni bűncselekmények kiemelkedően magas aránya

⁷ FBI Crime Data Explorer [é. n.].

⁸ SUMMERS 2023.

miatt a közbiztonsági mutató (*public safety*) tekintetében Colorado azonban még mindig a 48. helyen található a legfrissebb 2024-es listában is.⁹

Ez sajnos a mindennapi életben is kezdi éreztetni hatását, állítja Mitch Morrissey, Denver korábbi kerületi ügyésze, a Common Sense Institute büntetőügyekre szakosodott szakértője. „Denverben vannak olyan vállalkozások, amelyek már nem vállalnak el munkát a belvárosban, mert alkalmazottaik alighogy leparkolják a teherautót, hajléktalanok zaklatják őket, vagy mások kilopják szerszámaikat a teherautójukból, és sokszor magukat az autót is ellopják.”¹⁰

Az aurorai rendőrségnek (Aurora Police Department, APD) finoman szólva meglehetősen vegyes a megítélése, ehhez jelentősen hozzájárult az afroamerikai Elijah McClain 2019-ben bekövetkezett halála, aki rendőri intézkedés során veszítette életét, de számos hírhedtté vált más eset is rombolta a megítélést. A McClain-ügynek jelentős médiavisszhangja volt, és a bírósági eljárás is számos fordulatot hozott. Az Aurora Police Department a megtépázott bizalom helyreállítására jelentős erőforrásokat összpontosított és átfogó programot indított az elmúlt években. Ennek részeként az elszámoltathatóság és az átláthatóság jegyében külön honlapot működtetnek, amelyen kiemelt helyen szerepel a négy alapérték:

- kötelesség,
- becsület,
- feddhetetlenség,
- elszámoltathatóság.¹¹

Az említett honlapon rendszeresen frissített adatokkal részletesen bemutatják az állomány aktuális összetételét, nem, kor, etnikai hovatartozás, szolgálati idő, beosztás, rendfokozat alapján.¹² Egy másik menüpontban az aktuális bűnügyi statisztika és annak trendjei ismerhetők meg.¹³ Ebből az derül ki, hogy a 2022-es évben volt a legmagasabb az elkövetett bűncselekmények száma (20 100, köztük 43 emberölés), azóta a számok csökkenést mutatnak (2024. szeptember 10-ig 9900 az idei szám, 27 emberölés), de a lakosok – irányítószámuk alapján – rákereshetnek közvetlen lakókörnyezetük bűnügyi statisztikáira és az egyes kiemelt bűncselekmények adataira is. Külön pontban egyesével szerepelnek a honlapon a kényszerítő eszköz használatát igénylő intézkedések és azok körülményei.¹⁴

2021. november 22-én Aurora városa, annak rendészetben érintett szervei – Aurora Police Department (APD), Aurora Fire Rescue (AFR), Aurora Civil Service Commission (CSC) –, valamint a coloradói főügyész önkéntes elhatározásból jogi megállapodást kötött, az úgynevezett „egyetértési nyilatkozatot” (*consent decree*),¹⁵

⁹ BACH 2024.

¹⁰ MORRISSEY–SUMMERS 2024.

¹¹ APD Transparency Portal [é. n.].

¹² Agency Demographics [é. n.].

¹³ Crime Statistics [é. n.].

¹⁴ Uses of Force [é. n.].

¹⁵ Aurora Police Department 2024.

amelyben az érintettek a közös fejlődés és előrehaladás iránti elkötelezettségüket deklarálják. Az átfogó összefogáson alapuló rendelet lehetőséget biztosít a fent említett szervezetek számára, hogy erőforrásokat allokáljanak át, felülvizsgálják a jelenlegi működési irányelveket, és újakat fogadjanak el, valamint a képzési prioritásokat az öt kulcsfontosságú területre összpontosítsák. A nyilatkozat által deklarált öt kulcsterület a következő:

- a faji elfogultság kezelése a rendfenntartásban;
- joghoz kötött, alkotmányos rendészet;
- orvosi nyugtató készítmények használata;
- rendészeti toborzás, felvétel és előmenetel;
- elszámoltathatóság és átláthatóság.

A pillérek, összesen 78 darab, az egyes szereplők által tett vállalásokat foglalják magukba, amelyek teljesítése nagyban elősegíti az aurorai egyetértési nyilatkozat megvalósulását. A nyilatkozatban foglaltak megvalósulására öt évet terveztek, ebből két évet kapnak az érintett intézmények a szervezeti és működési változások megvalósítására, majd pedig feszes monitorrendszer veszi kezdetét az utolsó három évben. A rendkívül részletesen kidolgozott és működtetett *monitorrendszer* adatbázisai, beszámolóit és értékelései mindenki által elérhetőek egy nyilvános honlapon keresztül,¹⁶ igazolva az angolszász rendészet azon alaptételét, hogy a rendészet működésébe, elszámoltathatóságába az állampolgárokat és a közösségeket aktívan bevonják.

A *Sentinel* című helyi újság¹⁷ augusztus 29-i lapszáma került a kezembe. A címlapon (és további három oldalon keresztül) Todd Chamberlain a téma, aki a Los Angeles-i rendőrségtől (LAPD) érkezett, és öt év alatt ő lett a hetedik rendőrkapitánya a városnak, de már két héttel a hivatalba lépése után máris támadások keresttűzében állt. A legutóbb az LAPD képzéseit irányító, több évtizedes tapasztalattal rendelkező Chamberlain nagyon nehéz helyzetben van. Egyrészt a fent ismertetett bűnügyi mutatók, másrészt az aurorai közösség rendőrség iránti jelentős bizalomvesztése miatt, miközben folytatni kell a megkezdett reformokat. Az említett lapszám egyenesen úgy fogalmaz, hogy az egész világ ismeri az aurorai rendőrség által elkövetett borzalmakat, emiatt az APD teljes mértékben elvesztette a közösség bizalmát. Ugyanezen lapszámban külön cikkben az APD a lakosság segítségét kéri egy éppen egy éve történt kettős gyilkosság kapcsán az elkövető(k) kézre kerítéséhez, ennek érdekében a nyomravezetői díjat 2000 dollárról 4500 dollárra emelték.

Itt-tartózkodásunk első két hónapjában sajnos máris több rendészeti vonatkozású kiemelt esemény történt, amely bejárta a világsajtót. Alighogy megérkeztünk az Egyesült Államokba, merényletet követtek el Donald Trump ellen, akít egy kampányrendezvényen elmondott beszéde során meglőtték. A támadás számos tanulsággal szolgál a személyvédelemben dolgozók számára, és valószínűleg jelentős

¹⁶ Consent Decree Reports and Related Documents [é. n.].

¹⁷ *Sentinel* [é. n.].

személyi következménye is lesz a biztosítás hiányosságainak. A történetek egyik legfontosabb tanulsága a helyi szakértők szerint, hogy nem volt kellően szoros az együttműködés és az információáramlás a rendészet egyes szervei és egységei között. Szeptemberben ismét merénylet készült Trump ellen egy golfklubban, de ezt sikerült megakadályozni. Szeptember 4-én az Apalachee High Schoolban, Georgia államban bekövetkezett az idei 45. (!) iskolai lövöldözés, amely során négy ember vesztette életét, két tanár és két diák. Az elkövető egy 14 éves fiatal, akit az FBI gyanúja alapján már tavaly egyszer kihallgattak azért, mert állítólag iskolai lövöldözésre készült. A téma iránt érdeklődőknek érdemes megnéznie az 1966 óta valamennyi iskolai lövöldözés adatait feldolgozó honlap kimutatásait.¹⁸

Az eltelt két hónapban számos megrázó élményben volt részünk Egyesült Államok-szerte, elsődlegesen nagyvárosokban, főként a hajléktalanok és a kábítószerfüggők viselkedése miatt. Az egyik vasárnap a családom éppen a Ross nevű áruházban vásárolt, amikor bejött egy ember, és néhány méterre a családtagjaimtól egy nagy méretű kukászsákba elkezdte besöpörni a legdrágább parfümököt, erre a biztonsági őr hangosan az üzlet elhagyására szólította fel, de nem tartóztatta fel, az eltalajdonított árut nem kérte el, nem vette el. Az elkövető kényelmes tempóban kísértált. Az élet ezt követően ment tovább, mint előtte, a biztonsági őr pár perc múlva már nagy buzgón ellenőrizte családtagjaimat, hogy csak az van-e a táskájukban, amit kifizettek.

A Metropolitan State University of Denverről

A Metropolitan State University az egyik meghatározó egyetem Coloradóban és a régióban. Minőségi, hozzáférhető, hasznos tudást nyújt, amely felkészíti a hallgatókat a sikeres karrierre, a további képzésekre és az élethosszig tartó tanulásra egy multikulturális, globális és technológiaorientált társadalomban. Küldetésének teljesítése érdekében a sokszínű egyetemi közösség bevonja a denverieket a tudományos kutatásba, a kreatív tevékenységekbe és a tudás hasznosításába.¹⁹

Az MSU Denver rendkívül széles képzési portfólióval, majd 200-féle képzéssel rendelkezik. Csak néhány példa az alapképzésekből: számvitel, közgazdaságtan, sörfőzés, mérnök, marketing és kommunikáció, számítástechnika, vendéglátás, zene-, tánc- és színházművészet, szociológia, kriminológia és bünyügyi igazságszolgáltatás, pszichológia és tanárképzés. A mesterképzések szintén nagyon sokszínűek: kiberbiztonság, kibernetika, táplálkozástudomány, üzleti tudományok, humánerőforrás-menedzser, művészettanár. Illetve vannak speciális tanúsítványt adó képzések: repülőgéppilóta-, üzleti analitikai, sörszakértői képzés, de *cannabis*-vendéglátó szakértői tanúsítványt is lehet szerezni.²⁰ A képzésben rendkívül erős

¹⁸ How Many School Shootings? All Incidents From 1966–Present [é. n.].

¹⁹ Mission Statement [é. n.].

²⁰ Academic Programs [é. n.].

a gyakorlati irányultság, ezt számtalan labor szolgálja, a vendéglátás szak miatt az egyetem a Marriott-láncon keresztül egy igényes szálloda üzemeltetését is vállalta.²¹ A pilótaképzéshez olyan szimulátorok állnak rendelkezésre, amelyeket a United Airlines pilótái is használnak a kötelező továbbképzéseken, a campusnak működő saját sörfőzdéje van²² és a kiberbiztonsági képzést számítógépes labor szolgálja. Füstös János mellett több magyar is dolgozik az MSU-n, szintén a Számítógépes Rendszerek Tanszéken: Kiss Viktor, valamint a mérnökképzésben a Balogh házaspár, Zsuzsa és Jenő. Jelenleg szintén a mérnökképzésben oktat Pethes Tamás, a PTE adjunktusa. A „szomszédban”, a University of Coloradón kutatja az egészségügy és az egészségügyi adatbázisok összefüggéseit Zemplényi Antal közgazdász, korábbi Fulbright-ösztöndíjas. Coloradóban egyébként jelentős magyar közösség működik, volt szerencsém részt venni az augusztus 20-i, államalapítás alkalmából rendezett pikniken.²³

Az MSU Denveren hat kar működik:

- Repüléstechnikai, Számítástechnikai, Mérnöki és Tervezői;
- Üzleti Tanulmányok;
- Tanárképző és Neveléstudomány;
- Egészségügyi és Humán Tudományok;
- Vendéglátóipari;
- Irodalom, Művészet és Tudomány.

A Büntető Igazságügyi és Kriminológiai Tanszék, ahol Fulbright Visiting Scholar-ként a munkámat végzem – az első félévben kutatok, míg a második szemeszterben oktatok –, az Egészségügyi és Humán Tudományok Karon belül található. A tanszék összetételére jellemző, hogy rendkívül sokrétű tapasztalattal rendelkező oktatókollégák tanítanak, és nagy számban bevonnak az oktatásba gyakorló szakembereket is. Konkrétan a 10 főállású oktató mellett 22 (!) megbízott gyakorlati oktató tart komplett kurzusokat. Példaként szeretném kiemelni Andrew Travert, aki több mint 32 éves rendészeti tapasztalattal rendelkezik, számos fontos beosztásban dolgozott – elsősorban a Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosivesnál (ATF) –, majd pályafutása csúcán hat évig vezette a Naval Criminal Investigative Service-t (NCIS). Andy az egyetemen elnöki tanácsadó és mellette hetente négy alkalommal tart tanórát, ebben a félévben *Amerikai gengszterek*, valamint *Szövetségi rendészet* címmel. Rengeteg saját szakmai tapasztalatot, élményt oszt meg a hallgatókkal, akik ezt láthatóan élvezik, nem nagyon kerül elő mobiltelefon óra közben. A tanszéken oktatnak volt kínai, koreai, amerikai rendőrök, akik jelentős nemzetközi tapasztalatot csatornáznak be.

A Büntető Igazságügyi és Kriminológiai Tanszék olyan kurzusok ötvözetét kínálja, amelyek részletesen bemutatják az igazságszolgáltatási rendszert, és felkészítik

²¹ SpringHill Suites Denver Downtown [é. n.].

²² Tivoli Brewing Company [é. n.].

²³ *Coloradói Magyar Klub* [é. n.].

a hallgatókat az igényes karrierre. A tanszék lehetőséget biztosít továbbá arra is, hogy a hallgatók külföldi tanulmányutakon vegyenek részt Dél-Koreában, Hollandiában és az Egyesült Királyságban – és jelen tanévtől immár Magyarországon is –, hogy legyen összehasonlítási alapjuk, miként működik a büntető igazságszolgáltatás a világ különböző részein. Októberben hirdetik meg a *Study Abroad Hungaryt*, amelyen Hyon Namgung professzorral arra vállalkozunk, hogy egy egyhetes magyarországi tartózkodás során érdemi bepillantást engedjünk a magyar rendészet és büntető igazságszolgáltatás rendszerébe, a Nemzeti Közszerzői Egyetem működésébe, és felvillantsuk fővárosunk legszebb látnivalóit. A három kredit értékű tantárgy egyenértékű a többi tantárggyal, de a hallgatók az utazást megelőzően három felkészítő előadáson vesznek részt, ebből tesztet írnak, és az utazást követően szintén számonkérésre kerül sor, amely során mindenkinek számot kell adnia a megszerzett tudásról és a szakmai tapasztalatokról.

A tanszék különböző képzéseinek végzetek képviselik az MSU Denver Colorado-szerte a rendőrségnél, a seriffirodáknál, sőt szövetségi szinten, az FBI-nál és a titkosszolgálatoknál.²⁴

Már az első két hónapban számos releváns tapasztalatot szereztem a kollégákkal beszélgetve vagy az óralátogatások alkalmával, de ezekre majd a következő beszámolómban térek ki részletesen.

Az egyetemen rengeteg eseményre kerül sor, ezek közül számos olyan, amely a sporthoz, az egyetemi csapatokhoz kapcsolódik. Az MSU Denver csapataiban sportolókat „Roadrunners”-nek hívják, őket nagy megbecsülés és elismerés övezi, de kiterjesztően valamennyi egyetemi polgárra gyakran használják az elnevezést. Amikor szóba került a sport, büszkén osztottam meg Gulyás Michelle főhadnagy olimpiai aranyérmének történetét, akkor azért felkapták a fejüket, és elismerően nyilatkoztak.

Minden reggel valamennyi egyetemi polgár *Good Morning Roadrunners* címmel napi hírlevelet kap, amelyben a kiemelt események, fontos információk és tudnivalók is helyet kapnak. Érdekesképpen részlet az egyik szeptemberi hírlevélből: az MSU Denveren *Healthy You* elnevezéssel életmódváltási program veszi kezdetét, amely minden egyetemi polgár számára elérhető. A résztvevők heti beszélgetéseken vesznek részt szakértő oktatóval és dietetikussal, hogy megismerjék a fizikai aktivitás integrálását, a stressz kezelését, a cukorbetegség megelőzését, a helyes táplálkozást, az egészséges testsúly elérését, motivációt találjanak, hogy minél könnyebben elérjék céljaikat egészségükkel összefüggésben.

Az évkezdés alkalmával jó néhány eseményen volt szerencsém részt venni. Az egyik ilyen az úgynevezett *Presidents Welcome Back* volt.²⁵ A rektor – vagy ahogy itt hívják, az elnök – 2017 óta Janine A. Davidson, aki 2015–2016-ban az amerikai haditengerészetért felelős helyettes államtitkárként szolgált. Az első női pilóta

²⁴ Department of Criminal Justice and Criminology [é. n.].

²⁵ President's Welcome Back [é. n.].

volt, aki a légierő C-130-as gépével repült. Tanított a George Mason Egyetemen, a Georgetown Egyetemen, repülőoktató volt az akadémián. Az elmúlt hét esztendőben sikeres egyetemi elnök, ahol kedvelik, és számos jelentős eredményt tud felmutatni az elmúlt évekből. Az esemény informális reggelivel kezdődött, amerikai reggelivel, kávéval, narancslével, amely kiváló alkalom volt a beszélgetésre, találkozásra. Mindenki MSU Denver-pólót és -zászlót kapott ajándékba. Szinte senkit nem ismertem, mégis nyitottságuk okán számos emberrel, egyetemi kollégával volt alkalmam beszélgetni, és Davidson elnök asszonynak is bemutattak. Tanévnnyitó beszéde pozitív, elismerő, bátorító és biztató üzeneteket hordozott leginkább. Érdekes volt, hogy annak alátámasztására, hogy a nagy gépezet működéséhez mindenkinek tennie kell a dolgát, kiemelt néhány kollégát, kivetítve nevüket, fényképüket az adminisztratív munkatársaktól a professzorokig, amit nagy taps fogadott. A hallgatói siker és eredményesség gyakran visszatérő kulcselem volt a beszédben, ezeket a közös sikereket adatokkal támasztotta alá. „Az MSU Denver professzori karával tud több lenni riválisainál, ez a fő különbség” – mondta. Majd részletesen beszélt az MSU Denver „flywheel modelljéről”, amelynek középpontjában a hallgatói siker áll. A rendezvény második felében az MSU Denver stratégiai terve 2030 munkacsoportjának nagyon részletes beszámolóját hallhattuk a dokumentum előkészítésének szakmai folyamatáról, kulisszatitkokról. Érdekes módon olyan témák is asztalra kerültek, mint az elkövetkező években bevezetni tervezett versenyképes bérezés (*competitive compensation*). Számos olyan téma merült fel, amelyből világossá vált számomra, hogy az egyetemek az USA-ban leginkább üzleti vállalkozásként értelmezhetőek, erről talán majd egy későbbi beszámolóban osztok meg részleteket.

Denver, 2024. szeptember 28.

Felhasznált irodalom

- Academic Programs [é. n.]. *Metropolitan State University of Denver*. Online: www.msudenver.edu/programs/
- Agency Demographics [é. n.]. *APD Transparency Portal*. Online: <https://apd-transparency-portal-auroraco.hub.arcgis.com/pages/agency-demographics>
- APD Transparency Portal [é. n.]. Online: <https://apd-transparency-portal-auroraco.hub.arcgis.com/>
- Auraria Campus [é. n.]. *Metropolitan State University of Denver*. Online: www.msudenver.edu/facilities/facilities-management/auraria-campus/
- Aurora Police Department (2024): *Aurora Consent Decree. Our Commitment to Progress*. Online: <https://storymaps.arcgis.com/stories/f7df288023234cd79b0d5b184ca72b1d>
- BACH, Trevor (2024): In Colorado, Elevated Crime Rates Dampen the Rocky Mountain High. *U.S. News*, 2024. május 9. Online: www.usnews.com/news/best-states/articles/2024-05-09/colorado-crime-rates-dampen-the-rocky-mountain-high
- Best States (2024). *U.S. News*. Online: www.usnews.com/news/best-states
- Colorádói Magyar Klub [é. n.]. Online: <https://huclub.org/>
- Consent Decree Reports and Related Documents [é. n.]. *Aurora Monitor*. Online: www.auroramonitor.org/reports

- Crime Statistics [é. n.]. *APD Transparency Portal*. Online: <https://apd-transparency-portal-auraco.hub.arcgis.com/pages/crime-statistics>
- Department of Criminal Justice and Criminology [é. n.]. *Metropolitan State University of Denver*. Online: www.msudenver.edu/criminal-justice-criminology/
- FBI Crime Data Explorer [é. n.]. Online: <https://cde.ucr.cjis.gov/LATEST/webapp/#/pages/explorer/crime/crime-trend>
- Fulbright Hungary [é. n.]. Online: www.fulbright.hu/
- How Many School Shootings? All Incidents From 1966–Present [é. n.]. *K–12 School Shooting Database*. Online: <https://k12ssdb.org/all-shootings>
- Independence Elementary School [é. n.]. Online: www.cherrycreekschools.org/independence
- Laredo Middle School [é. n.]. Online: www.cherrycreekschools.org/laredo
- Mission Statement [é. n.]. *Metropolitan State University of Denver*. Online: www.msudenver.edu/mission/
- MORRISSEY, Mitch – SUMMERS, DJ (2024): Facts on Crime in Aurora High Migrant Areas. *Common Sense Institute Colorado*, 2024. szeptember 6. Online: www.commonsenseinstituteus.org/colorado/research/crime-and-public-safety/facts-on-crime-in-aurora-high-migrant-areas
- President’s Welcome Back [é. n.]. *Metropolitan State University of Denver*. Online: www.msudenver.edu/university-events/president/welcome-back/
- Sentinel [é. n.]. Online: <https://sentinelcolorado.com/>
- SpringHill Suites Denver Downtown [é. n.]. Online: www.marriott.com/en-us/hotels/densd-spring-hill-suites-denver-downtown/overview/?scid=f2ae0541-1279-4f24-b197-a979c79310b0
- SUMMERS, DJ (2023): November Crime Snapshot: Crime Rates in Colorado. *Common Sense Institute Colorado*, 2023. november 10. Online: www.commonsenseinstituteus.org/colorado/research/housing-and-our-community/november-crime-snapshot-crime-rates-in-colorado
- Tivoli Brewing Company [é. n.]. Online: <https://tivolibrewingco.com/>
- Uses of Force [é. n.]. *APD Transparency Portal*. Online: <https://apd-transparency-portal-auraco.hub.arcgis.com/pages/uses-of-force>